

MIASTA MARZEŃ

Bruksela

BIBLIOTEKA GAZETY WYBORCZEJ

Letni poranek
na Grand Place.

„Miasta Marzeń” to nowa 21-tomowa seria przewodników, poświęconych miastom znanym z historii i literatury. Opowiada ich dzieje, prezentuje zgromadzone w nich zabytki i dzieła sztuki, kreśli sylwetki wielkich i sławnych mieszkańców. I – przede wszystkim – wskazuje trasy, które ułatwiają dogłębną ich poznanie. Z tymi przewodnikami marzenia się spełniają.

Przewodniki z serii „Miasta Marzeń” mają powtarzalny układ, dzięki czemu posługiwanie się nimi jest proste i intuicyjne. W szczególny sposób zostały zaakcentowane w nich informacje bliskie polskiemu odbiorcy.

Część I, **Historia** – ukazuje dzieje miasta od najdawniejszych czasów aż po dzień dzisiejszy.

Część II, **Wademekum** – prezentuje osobliwości miasta, lokalne specjały, tradycje i jego niezwykłych mieszkańców.

Część III, **Zwiedzanie** – proponuje trasy, którymi najlepiej udać się na podbój miasta. Autorzy zatroszczyli się o to, by turystom nie umknął żaden szczegół wart poznania, a miejskie szlaki turystyczne wytyczyli tak, by podczas aktywnego zwiedzania mogli pozwolić sobie na chwilę wytchnienia od zgiełku miasta.

Rady dla podróżnych – w tej części znalazły się praktyczne rady, jak poruszać się po mieście, jakiej skosztować kuchni i gdzie najwygodniej się zatrzymać. Cennym uzupełnieniem są liczne wskazówki, które nawet w obcym kulturowo miejscu pozwolą poczuć się bezpiecznie.

Opisy najbardziej
interesujących obiektów
w części **Zwiedzanie**
zostały opatrzone
odsyłaczami
do kolorowych planów
i map, a ikonka w górnym
rogu strony informuje,
gdzie szukać mapy.

Autorzy

Katarzyna Kuras jest adiunktem w Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego, autorką szeregu publikacji dotyczących historii nowożytnej, w tym książki *Współpracownicy i klienci Augusta A. Czartoryskiego w czasach saskich*. Aktualnie koncentruje się na badaniach dotyczących dworów monarszych w XVIII-wiecznej Europie oraz studiach nad mechanizmami walki politycznej w I Rzeczypospolitej. Zajmuje się także popularyzacją historii, będąc m.in. współautorką monografii królewskiej wsi Ptaszkowa.

Krzysztof Fokt jest historykiem, archeologiem i regionalistą, zajmującym się m.in. dziejami Górnych Łużyc i ich ustroju, historią Słowian w VIII–X w. oraz archeologią średniowiecznych osad wiejskich na Śląsku. Absolwent uniwersytetów Jagiellońskiego i Wrocławskiego, obecnie zatrudniony w Pracowni Wydawnictw Źródłowych przy Katedrze Historii Prawa Polskiego UJ. Autor kilkunastu artykułów naukowych, współautor dwóch książek popularnonaukowych, w tym poczytnego *Vademecum Historii Górnych Łużyc*.

Autorzy lubią podróżować, dobre jedzenie oraz spacerować po Górach Izerskich późnym latem i wczesną jesienią; nie gardzą także dobrą muzyką i literaturą. Wspólnie opracowali już przewodnik po sanktuariach w Kalwarii Zebrzydowskiej i Łagiewnikach, opublikowany w 2011 r. w serii „Miejsca Święte”, oraz *Edynburg*, z cyklu „Miasta Marzeń”.

Malownicze Stare Miasto.

Bruksela

► Plany

Bruksela
przednia wyklejka

Grand Place
i okolice
86–87

Południowe
dzielnice: Marolles,
Saint-Gilles, Ixelles
158–159

Dzielnica
Europejska i Park
Pięćdziesięciolecia
179

Laeken
190

Komunikacja
w Brukseli
tylna wyklejka

► Wprowadzenie

Stolica Europy 14

► Historia

Kalendarium 20

Najstarsze dzieje Brukseli 24

Bruksela w czasach nowożytnych 32

Stolica niepodległej Belgii 40

Bruksela w XX wieku
– problemy i wyzwania 46

► Wademekum

Belgijska rodzina królewska 54

Kalendarz kulturalny 62

Brukselskie specjalności 68

Belgijskie piwo 74

► Zwiedzanie

Wprowadzenie 84

W rejonie Grand Place 88

Na północ od Grand Place: Saint-Géry,
Sainte-Catherine i Place de Brouckère 112

Spacer po Górnym Mieście 128

Na południe od Grand Place 156

Dzielnica Europejska
i Park Pięćdziesięciolecia 174

Laeken 186

Obrzeża miasta – Anderlecht,
Koekelberg i Tervuren 194

► Okiem znawcy

Brukselska dwujęzyczność 50

Piłka nożna w Brukseli 77

Bruksela secesyjna 166

► **Rady dla podróżnych** 201

Stolica Europy

Współczesna Bruksela jest centrum zjednoczonej Europy oraz miastem o bogatej historii i zróżnicowanej kulturze.

W rzeczywistości to „europejskie” oblicze miasta jest tylko jednym z wielu, którym może poszczycić się belgijska stolica. Bruksela jest miastem niezwykle złożonym, w którym zabytki średniowieczne sąsiadują ze wspaniałą secesją i elegancką architekturą Dzielnicy Europejskiej. Z tego względu próżno poszukiwać dla Brukseli syntetycznych określeń, gdyż cechuje ją ogromna dynamika i szokująca wprost różnorodność. Wynika ona w dużej mierze z historii miasta, które w średniowieczu pozostawało pod wpływami hrabiów Louvain oraz książąt brabanckich, a u schyłku XV w. stało się częścią sukcesji burgundzkiej. W czasach nowożytnych rządili tu Habsburgowie hiszpańscy, a następnie austriaccy, natomiast mieszkańcy miasta przeżyli wiele dramatycznych chwil w czasach rewolucji francuskiej. Po roku 1830 Bruksela stała się stolicą niepodległej Belgii, siedzibą monarchy oraz większości instytucji rządowych i status ten miasto niezaprzeczalnie posiada do dnia dzisiejszego. W XX w. ze stolicy Belgii Bruksela awansowała do roli centrum zjednoczonej Europy.

Ta różnorodność wątków historycznych sprawia, że spacer po tym mieście jest za każdym razem związany z odkrywaniem jego innego oblicza. Jeśli rozpoczniemy wędrowkę po Brukseli od Grand Place, to istnieje duża szansa, że obrazy związane z tym niesamowitym miejscem, stanowiącym prawdziwą perłę architektoniczną i stylistyczną, zdominują nasze postrzeganie miasta. W tej części stolicy Belgii w architekturze dominuje styl barokowy, a liczba atrakcji kryjących się na samym rynku i w jego najbliższej okolicy może zadowolić najbardziej wymagającego turystę. Jeśli natomiast udamy się w stronę Wzgórza Sztuk bądź Parku Pięćdziesięciolecia, to zapamiętamy Brukselę w wersji monumentalnej i widowiskowej. Miasto jest również prawdziwą gratką dla miłośników secesji. Zachowały się tu bowiem piękne i fantazyjne budynki, obok których nie można przejść obojętnie. Obiekty te, rozproszone w różnych, nieraz zaskakujących częściach miasta, w dużej mierze są projektami Victora Horta.

Na poprzednich stronach: Atomium; dywan kwiatowy na Grand Place; wnętrze katedry św. św. Michała i Guduli.

Po prawej: Hôtel de Ville (ratusz).

Zróżnicowane atrakcje miasta nie ograniczają się jednak do pereł sztuki i architektury, gdyż wiele z tutejszych specjalności ma bardziej przyziemne walory i wiąże się z tradycjami kulinarnymi. Na przykład po dniu spędzonym na intensywnym zwiedzaniu warto posilić się na Rue des Bouchers, konsumując znakomite mule z frytkami bądź karbonadę flamandzką. Następnie można udać się do jednej z wielu *la brasserie* i spędzić sympatyczny wieczór, delektując się wspaniałym belgijskim piwem. Już gatunki tego trunku, ich liczba i różnorodność są w stanie przyprawić o lekki zawrót głowy, nie wspominając o samej „procentowej” konsumpcji. Najlepiej jeśli *la brasserie* jest usytuowana przy Grand Place, ponieważ wówczas doznania smakowe można wzbogacić niepowtarzalną atmosferą zabytkowego otoczenia.

By nieco uzupełnić ten obraz brukselskiej różnorodności, przypomnijmy tylko, że jest to również miasto nieodzownie związane z pyszną czekoladą, a także słynnymi na całym świecie komiksami, misternymi koronkami czy tapiseriami. Jest także siedzibą znanego klubu piłkarskiego.

Jednym słowem w Brukseli nie sposób się nudzić, a wielość atrakcji i towarzyszących im imprez czyni z belgijskiej stolicy doskonałe wprost miejsce na wycieczkę o każdej porze roku.

Powyżej: sala obrad Parlamentu Europejskiego.

Po prawej: zabytkowe kamienice wokół Grand Place.

Na następnych stronach: budynki Parlamentu Europejskiego.

Najważniejsze daty

Ok. 8000–5000 p.n.e. (mezolit) i ok. 5100–4700 p.n.e. (neolit) Pierwsze ślady ludzkiej aktywności odnotowane w rejonie współczesnej Brukseli.

Ok. 700 p.n.e.–ok. 50 p.n.e. Wyludnienie regionu.

Ok. 50 p.n.e.–69 n.e. Rozwój regionu związany z wpływami rzymskimi (z tego okresu pochodzą liczne znaleziska, m.in. figurka Marsa z Anderlechtu).

V w. Początek kolonizacji frankijskiej.

979 Pierwsze *castrum* założone przez Karola Lotaryńskiego w rejonie Saint-Géry.

Ok. 1100 Hrabowie Louvain i Brukseli rozpoczynają budowę zamku na wzgórzu Coudenberg.

XIII w. Budowa pierwszych murów miejskich.

17 VIII 1356 Miasto zostaje zajęte przez księcia Ludwika Flandryjskiego.

24 X 1356 Brabantczycy zgromadzeni przez Everarda t'Serclaesa odzyskują Brukselę.

1356–1383 Budowa drugich murów miejskich.

1402 Początek budowy ratusza (Hôtel de Ville) na Grand Place.

XVI w. Pod rządami Karola V Habsburga Bruksela staje się stolicą regionu, wypychając inne miasta Brabancji (Louvain, Malines i Antwerpę).

1555 Ceremonia abdykacji Karola V w Wielkiej Sali pałacu na Coudenbergu.

13 X 1561 Inauguracja wewnętrznego portu Brukseli i kanału Willebroeck.

13–15 VIII 1695 Oddziały francuskie marszałka Villeroja bombardują Brukselę, rujnując setki domów i niszcząc znaczną część Grand Place.

3–4 II 1731 Pożar pałacu na Coudenbergu (ruiny usunięto dopiero w 1774 r.).

1795 Władze francuskie znoszą region brukselski istniejący od XIII w. Miasto sprowadzone do roli podprefektury.

1819 Montaż gazowego oświetlenia na ulicach miasta.

1830 Bruksela stolicą niepodległej Belgii.

1827–1832 Budowa kanału Bruksela–Charleroi.

20 XI 1834 Fundacja uniwersytetu (Université Libre) w Brukseli.

1835 Budowa pierwszego dworca kolejowego w mieście.

5 V 1835 Z dworca kolejowego wyrusza pierwszy pociąg z Brukseli do Malines.

1867–1871 Prace przy zabudowaniu Senny; wytyczenie bulwarów zewnętrznych i centralnych.

1868 Kongres Międzynarodowego Stowarzyszenia Robotników w Brukseli.

1880 Święto 50-lecia niepodległości; z tej okazji zaaranżowano Park Pięćdziesięciolecia.

1893 Powstają dwa budynki w stylu Art Nouveau: Hôtel Tassel Victora Horta oraz Maison Hankar Paula Hankara.

1897 Pierwsza Wystawa Światowa w Brukseli.

1910 Druga Wystawa Światowa w Brukseli.

1911 Pierwszy Kongres Solvaya.

19 VIII 1914–17 XI 1918

Okupacja miasta przez armię niemiecką.

1927 Piąty Kongres Solvaya.

1935 Wystawa Światowa w Brukseli po raz pierwszy w pawilonie Heysel.

1940–1944 Okupacja miasta przez wojska niemieckie.

3 IX 1944 Wyzwolenie Brukseli przez II Armie Brytyjską oraz belgijsko-luksemburską brygadę Piron.

1952 Zakończenie prac przy budowie trasy „Północ–Południe”.

1958 Expo '58 w pawilonie Heysel (budowa Atomium); Bruksela stolicą Wspólnoty Europejskiej.

22 V 1967 W wyniku pożaru w magazynach À L'Innovation giną 323 osoby; jest to największa tragedia w Belgii od czasów uzyskania niepodległości.

1967 Bruksela siedzibą NATO.

1971 Powstaje aglomeracja brukselska złożona z 19 gmin.

1976 Otwarcie pierwszej linii metra.

1979 Obchody tysiąclecia miasta.

1985 Wizyta papieża Jana Pawła II.

1985 Zamieszki na Heysel (w ich wyniku ginie 39 kibiców piłki nożnej).

1989 Bruksela zostaje jedną z części składowych federacyjnej Belgii (Région de Bruxelles-Capitale), otrzymując własny rząd i parlament.

24 XI 1994 Pierwszy pociąg linii Eurostar opuścił Brukselę, łącząc ją z Londynem.

1999 Ślub następcy tronu, księcia Filipa, z Matyldą d'Udekem d'Acoz w katedrze św. św. Michała i Guduli.

Po prawej: wieczór na Mont des Arts.

Na następnych stronach: gwarny dzień na Grand Place.

2000 Bruksela Europejską Stolicą Kultury.

10 VI–2 VII 2000 Mistrzostwa Europy w Piłce Nożnej – Euro 2000 w Belgii i Holandii.

2002 Utworzenie wspólnej operacyjnej strefy przez policję Brukseli i Ixelles.

2004 Zakończenie prac nad terminalem TGV na dworcu Bruxelles-Midi.

2004–2006 Renowacja Atomium.

4 IV 2009 Otwarcie nowej linii metra (6).

Najstarsze dzieje Brukseli

Długa droga dzieli niewielką miejscowość położoną nad Senną od europejskiej stolicy, którą Bruksela jest współcześnie.

Rejon, w którym położona jest Bruksela, był prawdopodobnie zasiedlony już od okresu środkowego paleolitu (od ok. 300 000 do 30 000 lat temu). Ślady ludzkiej aktywności pochodzą z mezolitu (ok. 8000–5000 p.n.e.) i neolitu (ok. 5100–4700 p.n.e.). W przypadku neolitu są to stanowiska w Schaerbeek, Boitsfort i Uccle. Ciekawym jest natomiast fakt, że archeologom udało się na tym terenie odnaleźć niewiele źródeł pochodzących z epoki brązu i żelaza. Wszystko wskazuje na to, że teren, na którym leży obecna Bruksela pozostawał praktycznie wyludniony od ok. 700 r. p.n.e. aż do przybycia Rzymian, co nastąpiło ok. 50 r. p.n.e. To z okresu wpływów rzymskich pochodzi brązowa statuetka przedstawiająca Marsa odnaleziona na terenie dzisiejszego Anderlechtu. Ślady osad z okresu galo-rzymskiego odnaleziono właśnie w Anderlechtzie, Jette oraz Laeken. Ponowna dekoninktura rozpoczęła się w momencie wstąpienia na tron dynastii Flawiuszy w 69 r. n.e. Ok. 250–300 r. obecność Rzymian na tych terenach stała się przeszłością. Życie ekonomiczne odżyło dopiero w V w. wraz z przybyciem Franków i rozpoczęciem przez nich kolonizacji. Na lata 500–1000 przypada prawdopodobne istnienie wioski Brabant, która wzmiankowana jest w źródłach historycznych w 870 r. i dała nazwę całej krainie, czyli Brabancji.

Początki miasta

Archeologia niestety niewiele pomaga w wyjaśnieniu zagadki związanej z początkami miasta. Źródła pisane są natomiast na tyle późne, że ich wiarygodność może budzić poważne wątpliwości. Dotyczy to m.in. *Gesta episcoporum Cameracensium*, w których wspomniano o Brukseli pod rokiem 697. Dzieło to jednak powstało około 1025 r., na skutek czego przekaz ten staje się mało prawdopodobny. Tak więc w związku z poszukiwaniem początków Brukseli wątpliwości nie brakuje.

Tradycyjnie za datę fundacji miasta uważa się rok 979, kiedy to Karol książę Lotaryngii (977–991), brat króla Lotara z dynastii Karolingów (król Franków 954–986), miał wybudować w rejonie Saint-Géry obronne *castrum*. Problem polega na tym, że wersji tej nie potwierdza żadne źródło pisane pochodzące z epoki. Brakuje również danych archeologicznych, które mogłyby uprawdopodobnić wersję pochodzącą z późniejszych kronik. Z tego powodu data ta jest dziś dość jednomyślnie podawana w wątpliwość przez historyków, a pytanie o właściwe początki miasta pozostaje nadal tematem debaty. Dość prawdopodobna jest natomiast relacja zanotowana w *Żywocie świętej Guduli*, że to Karol Lotaryński zorganizował translację szczątków świętej do kościoła Saint-Géry. Budowla ta była położona na wyspie uformowanej przez Sennę i otoczona bagnami. Po śmierci bratanka Karola, Ottona, miasto straciło rangę centrum jednego z księstw karolińskich i znalazło się pod wpływami hrabiów Louvain. W 1047 r. nazwa Bruksela pojawia się przy okazji fundacji kaplicy św. Guduli przez Lamberta II, hrabiego Louvain (1040–1054) i jego żonę Odę z Verdun (zm. po 1054). Do kaplicy tej w trakcie uroczystej procesji zostały przeniesione szczątki św. Guduli.

Pod rządami hrabiów Louvain i książąt brabanckich

Rządy hrabiego Louvain w Brukseli oznaczały kres wpływów frankijskich (hrabiowie bili własną monetę, która znajdowana jest w różnych częściach Europy). W X w. Lambert II wybudował ufortyfikowaną rezydencję na wzgórzu Coudenberg – obecnie jest to Plac Królewski. Zamek ten odziedziczyli jego następcy, książęta brabanccy, a następnie burgundzcy. Wybudowanie zamku wiązało się z ostatecznym utrwaleniem rządów

Po prawej: alegoria Umiarkowania (*Temperantia*)

– detal na fasadzie Hôtel de Ville.

Święty Michał, patron Brukseli.

ksiąząt Brabancji nad Brukselą. Była to głównie zasługa Godfryda I, księcia brabanckiego w latach 1106–1140. Oznaką jego trwałych rządów było ustanowienie w mieście książęcej admini-

Herb Brukseli

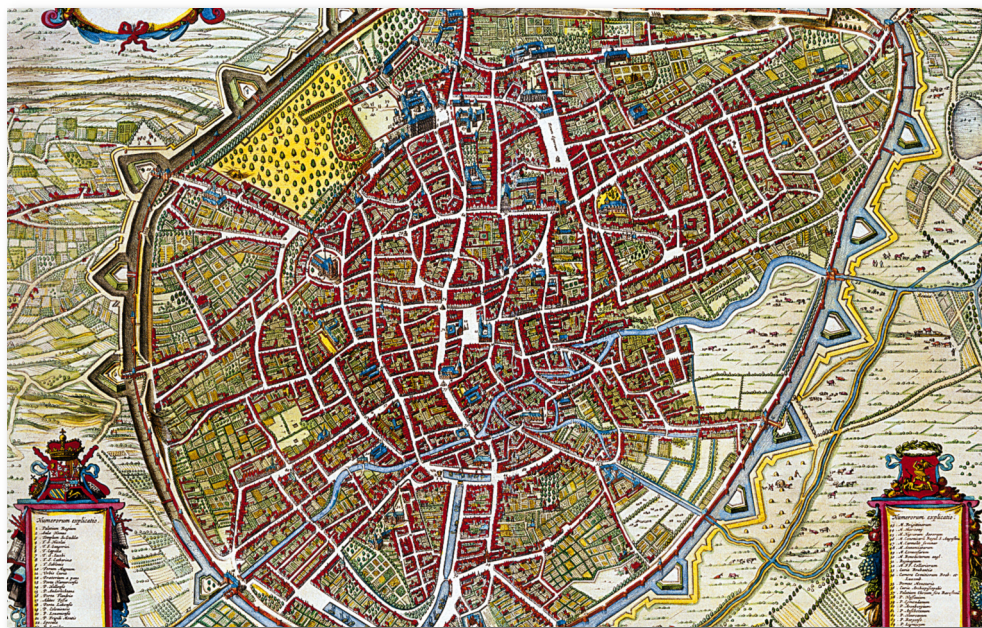
Znaki heraldyczne Brukseli znacznie zmieniały się na przestrzeni wieków. Pierwszy herb Brukseli był nader prosty i składał się z heraldycznej figury *Gueules plain*, czyli pola pokrytego czerwoną tynkturą. Herb ten symbolizował wspianą dumę oraz hart ducha. Od XVI w. na pieczęci miasta pojawił się patron Brukseli, czyli św. Michał. Początkowo był to tylko zarys postaci, która wraz z upływem czasu stawała się coraz bardziej dopracowana. Stopniowo też św. Michał awansował do roli heraldycznego symbolu miasta. Był on niekiedy modyfikowany, np. w okresie napoleońskim pojawiły się nad nim pszczoły, symbol cesarza, który to tytuł Napoleon nosił od 1804 r. Jednakże motyw św. Michała zabijającego poczwagę, w tym przypadku demona bądź diabła, pozostawał niezmienny, podobnie jak tynktura pola nawiązująca do pierwszego brukselskiego herbu.

stracji, w tym kasztelana oraz ammana (wysoki urzędnik rezydujący w Brukseli, nazwa ściśle związana tylko z tym miastem). Od początku XII w. miasto posiadało radnych, przy czym zależni byli oni od księcia, który ich mianował.

W średniowieczu stale wzrastała populacja Brukseli. Jeden z kronikarzy wspomina nawet o 30 tys. mieszkańców w połowie XII w., choć wydaje się to mocno przesadzone. O wzroście liczby ludności najlepiej świadczy powiększająca się liczba parafii. Oprócz św. Michała istniały wówczas Saint-Jacques sur Coudenberg, Saint-Nicolas czy też Notre-Dame de la Chapelle. W mieście kwitło rzemiosło, a ówczesne księgi zawierają sporo nazwisk kupców i rzemieślników, przede wszystkim właścicieli zakładów tkackich. Wysokie kompetencje brukselczyków w obróbce metalu doceniano m.in. w Anglii, gdzie byli oni pożądanymi przybyszami.

Handel kwitł nie tylko w Brukseli, ale i w okolicznych miastach: Kolonii, Louvain, Ypres, Antwerpii i Brugii. Bruksela rozwój zawdzięczała aktywnym rzemieślnikom oraz portowi na Sennie, który ułatwiał zbytnie towarów drogą morską, a z biegiem czasu awansowała do roli ośrodka gospodarczego liczącego się w tej części Europy. Miasto specjalizowało się w pięknych tkaninach, które następnie eksportowano na rynki francuskie, włoskie oraz angielskie. Dowodem ekonomicznej świetności był początek prac przy kolegiacie św. św. Michała i Guduli (1225 r.). Ich celem było zastąpienie budowli romańskiej przez kościół w stylu gotyckim.

W okresie tym Bruksela przynależała do Brabancji, która w przeciwieństwie do hrabstwa Flandrii nie była lennem Francji, ale w 923 r. została włączona w obręb Cesarstwa Niemieckiego. W 1183 r. cesarz przekształcił Brabancję w księstwo. To Henryk I (1190–1235), hrabia Brukseli i Louvain, a także pierwszy książę brabancki rozpoczął budowę murów obronnych miasta. Mury te, o długości ok. 4 km, okalały rejon Saint-Géry, pierwszy port na Sennie, plac targowy, który został przemianowany na Grand Place, okolice kolegiaty św. św. Michała i Guduli oraz zamek na wzgórzu Coudenberg. Mury zaopatrzone w wieże obronne, których ślady zachowały się do dnia dzisiejszego, np. w okolicach Boulevard de l'Empereur. Do miasta prowadziło siedem bram.

Mapa Brukseli zamieszczona w atlasie Blaeu (XVII w.).

W przeciwieństwie do sytuacji we Flandrii, która sprzeciwiała się panowaniu francuskiemu (apogeum rywalizacji była bitwa pod Courtrai w 1302 r.), relacje pomiędzy miastami brabantkimi i ich zwierzchnikami – księciem i cesarzem – układały się doskonale. Miasta te szybko otrzymały przywileje i niezależność, a także, co najważniejsze, wolność finansowania książęcej polityki.

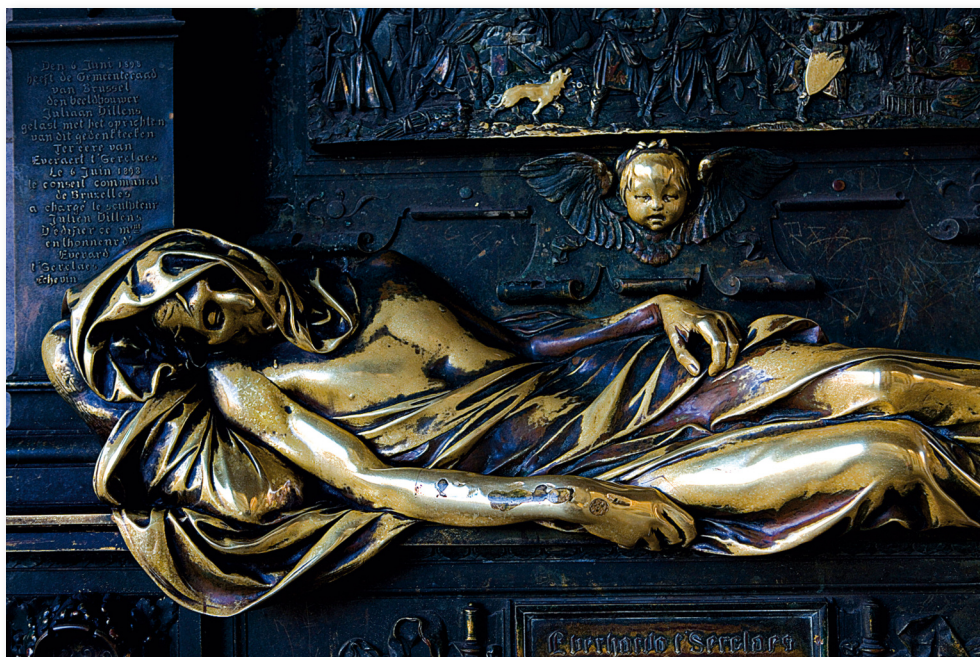
W 1229 r. Bruksela otrzymała „keure”, czyli najstarszy znany kodeks karny. Stopniowo rosła rola patrycjatu miejskiego. W 1235 r. książę Henryk I pod wpływem jego nacisków zdecydował, że urzędnicy miejscy będą sprawowali swe funkcje nie dłużej niż przez rok. Co więcej, do siedmiu radnych nominowanych do tej pory przez księcia, przyjęto 13 sędziów wybieranych przez patrycjat.

Rozkwit miasta w średniowieczu

W latach 1261–1294 Brabancją rządził książę Jan I Zwycięski, a w ówczesnej Europie dobrze znany był jego dwór skupiający najznamienitszych poetów i muzyków epoki. Także sam władca chwycił niekiedy za pióro i tworzył poematy. Był przy tym waleczny, jako że charakter odzie-

dziczył po dziadku, Henryku II (1235–1248). Celem Jana I było zmonopolizowanie handlu pomiędzy Renem a Morzem Północnym. Ponadto książę wziął udział w wojnie o sukcesję Limburga, zakończonej powodzeniem przede wszystkim dzięki krwawej bitwie stoczonej pod Worringen (1288 r.). Walczyli tu m.in. mieszkańcy Brukseli, których flagę nosił amman Arnoul d'Yssche. Książę Jan po powrocie do Brukseli został entuzjastycznie powitany przez lud. Jego wjazd uświetniało bicie dzwonów we wszystkich kościołach. Udział księcia w batalii wojennej pociągnął za sobą spore nakłady finansowe, w zamian za które Bruksela otrzymała kolejne przywileje. Jan I był też wielkim miłośnikiem turniejów i zmarł w wyniku ran doznanych podczas jednego z nich.

Spokojny wiek XIII przyniósł utrwalenie w mieście rządów miejscowego patrycjatu, przy czym władza spoczywała w ręku kilku rodzin. Przywileje siedmiu najważniejszych famalii (tzw. *lignages*) książę Jan II (1294–1312) potwierdził w karcie z 1306 r. Rodziny te posiadały imponujące kapitały zgromadzone dzięki prowadzonym interesom handlowym, posiadanej ziemi oraz nieruchomościom. Granica między nimi

Pomnik Everarda t'Serclaesa na Grand Place.

a szlachtą była praktycznie niewidoczna, gdyż patrycjusze posiadali własne herby zdobiące wejścia do ich siedzib, a w czasie wojny towaryzyszyli monarsze konno.

Po śmierci byli chowani we wnętrzach kościołów, a nie jak zwykli mieszkańcy, na cmentarzach. Oni również wywierali przemożny wpływ na politykę gildii sukienników. Do cechu mógł wejść tylko rzemieślnik, który zdał egzamin praktyczny oraz zapłacił 30 srebrnych marek. Kompetencje cechu były bardzo szerokie, poczynając od wynajmowania tkaczy, po ustalanie czasu pracy i płacy, a także wymagań dotyczących wytwarzanego towaru.

W XIV-wiecznej Brukseli

Długie panowanie Jana III (1312–1355) to okres sporych perturbacji w polityce międzynarodowej, z których książę wychodził z reguły obronną ręką. O wiele większe znaczenie miały dwie katastrofy, które w czasie jego długich rządów dotknęły Brukselę. Pierwszą z nich był deszcz, który nie przestawał padać od maja 1315 r. do lutego 1316 r. Woda zniszczyła plony, a w dodatku przyniosła ze sobą zarazę bydła i dżumę, z któ-

rej powodu umierali osłabieni głodem ludzie. Liczba zgonów odnotowanych w Brukseli wymusiła utworzenie cmentarzy oddalonych od kościołów parafialnych. Dziesięć lat później potężny pożar zniszczył rejon Sablon; spłonęło wówczas około 2 tys. budynków.

Po śmierci Jana III rządy formalnie rozpoczęła jego córka, księżna Joanna Brabancka (1355–1406). Już w momencie przejmowania władzy musiała przystać na spore ustępstwa wobec cechów i podpisać tzw. *Joyeuse entrée*, w istocie zbiór 34 przywilejów obejmujących m.in. gwarancję wolności osobistej dla rzemieślników oraz prawa oporu względem polityki panującego. Co jednak bardziej istotne, dokument ten dzielił władzę pomiędzy księcia a stany brabanckie – szlachtę, kler oraz stan trzeci.

Jego rządy bardzo szybko zakwestionował hrabia Ludwik Flandryjski, który poślubił drugą córkę Jana, Małgorzatę. W wyniku trwającej w latach 1356–1357 tzw. wojny o sukcesję brabancką oddziały brukselskie wspierające Joannę zostały pokonane pod Scheut (dzisiejszy Anderlecht) w 1356 r. Księżna musiała uciekać z miasta, które zajęł garnizon flamandzki. Książę Lu-

Leo Belgicus (1617 r.).

dwik uroczyscie wkroczył do miasta, obiecując przy okazji respektować wszystkie jego przywileje. Miasto jeszcze w trakcie wojny, w 1356 r. odzyskali Brabantczycy, a bohaterem odbicia Brukseli był Everard t'Serclaes. Księżna Joanna mogła więc powrócić do Brukseli.

Tocząca się wojna skłoniła władze miasta do wybudowania drugich murów. Prace trwały w latach 1356–1383. Obwarowania mierzyły ok. 8 km, obejmując swym zasięgiem obszar 400 ha. Pozostałością po tym drugim pierścieniu obronnym jest Porte de Hall. Mury wybudowano dzięki ofiarności mieszkańców i ich zgodzie na 10-procentowe opodatkowanie. Wysiłek łagodziły nieco lata finansowego dostatku, związane z kwitnącą wymianą handlową.

Zapewne na przełomie XIV i XV w. magistrat miejski zdecydował o wybudowaniu ratusza stosownego do rangi samego miasta (budowała ta jest tożsama z lewym skrzydłem współczesnego ratusza), jednak właściwe prace przy jego wznoszeniu rozpoczęły się w 1402 r. Już w XV w. po raz pierwszy w mieście został nominowany burmistrz, któremu w sprawowaniu obowiązków mieli pomagać radni.

Sukcesja burgundzka

Sprawa sukcesji brabanckiej stała się tematem dyskusyjnym już w latach 1383–1384, gdy przedwcześnie zmarli mąż księżnej Joanny, Wencsław z Luksemburga, oraz Ludwik Flamandzki. Para książęca była bezdzietna, natomiast hrabia Ludwik miał jedną córkę, Małgorzatę. Była ona żoną księcia burgundzkiego Filipa Śmiałego (1363–1404), a tym samym Flandria, Artois i Malines miały przejść w przyszłości pod panowanie książąt burgundzkich. Jeszcze za życia księżnej Joanny, w 1404 r. syn Filipa Śmiałego i Małgorzaty Flamandzkiej, Antoni, został proklamowany księciem Brabancji. Po śmierci księżnej w 1406 r. sukcesja burgundzka stała się faktem. Antoni I (1406–1415), syn Filipa Śmiałego i Małgorzaty Flamandzkiej, rządził krótko, gdyż poległ w bitwie pod Azincourt w 1415 r. Spiesząc się, założył cudzą zbroję, w trakcie walk został uznany za zwykłego rycerza i bezpardonowo zamordowany. Przed śmiercią zdążył jednak przekonać mieszkańców Brukseli o swym niepomahowanych temperamentach i wybuchowym charakterze. Przyznać trzeba przy okazji, że miasto zawdzięczało księciu sporo atrakcji.

Maksymilian I i Maria Burgundzka według starej ryciny.

W 1409 r. właśnie w Brukseli jego brat Jan Bez Trwogi (książę Burgundii w latach 1404–1419) wyprawił mu huczne wesele z księżniczką Luksemburga Elżbietą ze Zgorzelca (zm. 1451 r.). Wydarzeniu temu towarzyszył zarówno festyn dla ludu, jak i okazały turniej rycerski.

Po śmierci Antoniego I rządy objął jego małoletni syn Jan IV (1415–1427), w którego imieniu decyzje podejmowała powołana rada regencyjna. Dzięki małżeństwu zawartemu w 1418 r. odziedziczył on również hrabstwo Hainaut, Holandię, Zelandię oraz Fryzję. Małżeństwo nie było jednak udane. Jan IV był człowiekiem apatycznym i niezdolnym do rządzenia, podczas gdy jego żona Jacqueline emanowała energią i pomysłami, zwłaszcza w kwestii obniżania rangi doradców męża. Związek zakończył się ucieczką księżnej do Anglii i podejmowanymi tam przez nią próbami unieważnienia małżeństwa z powodu zbyt bliskiego pokrewieństwa.

Jan IV zmarł bezdzietnie, a tron odziedziczył po nim brat Filip Burgundzki, hrabia Saint-Pol (1427–1430). Po nim na tronie zasiadł Filip Dobry, który panował w Brabancji w latach 1430–1467. Założeniem księcia było uczynienie z Brukseli prawdziwej stolicy Niderlandów bur-

gundzkich. W tym celu nakazał on pogłębiecie i poszerzenie koryta Senny, co miało ułatwić i zintensyfikować wymianę handlową. To on nadał swym północnym terytoriom tytuł *Leo Belgicus* (Lew Belgijski). Sens tego porównania znakomicie przedstawiali ówcześni kartografowie, gdyż na mapach Brabancja przypominała swym kształtem wspiętego lwa. Stolicą *Leo Belgicus* była właśnie Bruksela, w której mieściło się centrum administracyjne i kulturalne. Miasto cieszyło się sporą sławą na kontynencie ze względu na architekturę kościołów, piękno książęcej siedziby i pozycję centrum handlowego towarów luksusowych.

Bruksela nieco straciła na znaczeniu za panowania następcy Filipa Dobrego, Karola Zuchwałego (1467–1477). Władca ten większą wagę przykładął do prowadzonych wojen, niż do życia dworskiego, więc jego siedziba nie tętniła już tak intensywnym życiem jak w czasach księcia Filipa, gdy była ostoją wysublimowanej kultury. Na panowaniu Karola kładł się cieniem wieloletni konflikt z władcą Francji, Ludwikiem XI. Jego ważnym etapem była rywalizacja o zbuntowane Liège. Pragnąc przyłączyć do Burgundii północne terytoria Szwajcarii, Karol wyprawił się na południe, jednak poniósł klęskę pod Grandson i Morat w 1476 r. Do decydującego starcia doszło 5 stycznia 1477 r. pod Nancy. Przegrana Burgundii zakończyła się dla niego tragicznie, gdyż utonął, wpadłszy do zamrożonego jeziora.

Jedyna jego córka, Maria, poślubiła Maksymiliana Austriackiego. Księżna zmarła młodo, w 1482 r. po niefortunnym upadku z konia, pozostawiając rządy w Brabancji w ręku dynastii Habsburgów. Wszyscy oczekiwali na osiągnięcie pełnoletniości przez syna Maksymiliana i Marii, Filipa zwanego Pięknym. Okres rządów książąt brabanckich miał dla tych terenów przełomowe znaczenie, bo właśnie wówczas narodziły się Stany Generalne, w których znalazły swoją reprezentację terytoria dzisiejszej Belgii, Niderlandów oraz północnej Francji. Oczywiście to szlachta odgrywała w Stanach Generalnych decydującą rolę, niemniej zgromadzenie to przetrwało do momentu aneksji francuskiej w 1793 r.

Po prawej: cesarz Maksymilian I Habsburg
(portret P.P. Rubensa).

Indeks

- A**
- Albert I 57
 Albert II 60
 Alseberg 98
 Ambiorixa, skwer 180
 Anderlecht 24, 77, 194
 Anspacha, fontanna 117
 Antoni I 29
 Antwerpia 198
 Atomium 191
 Autoworld 183
 Avenue Louise 167
- B**
- Baldwin I 59
 BELvue, Muzeum 143
 Berlaymont 180
 Boitsfort 24
 Bortiera, Galeria 108
 BOZAR 135
 Brouckère, Charles de 44
 Brouette 96
 Bruegla, Dom 154
 Buls, Charles 43
- C**
- Cauchiego, dom 185
 Cerf, Le 98
 Chaloupe d'Or, La 99
 Château Royal de Laeken
 (Pałac Królewski
 w Laeken) 189
 Chiński, Pawilon 186
 Colonne du Congrès
 (Kolumna
 Kongresu) 132
 Cornet, Le 97
 Coudenberg 24
 Cygne, Le 97
- D**
- Dudena, park 161
- F**
- Filip Burgundzki, hrabia
 Saint-Pol 30
 Filip II Hiszpański 32
 Filip Śmiały 29
 Flagey, plac 171
- G**
- Galerie Ravenstein
 (Galeria
 Ravenstein) 134
 Galeries Royales Saint-
 Hubert (Królewskie
 Galerie św.
 Huberta) 105
 Gandawa 198
 Godfryd I 26
 Grand Place 88
- H**
- Halle 198
 Henryk I 26
 Henryk II 27
 Hiboux, Les 163
 Hospice Pachéco 119
 Hôtel de Ville 88, 91
 Hôtel Hannon 162
 Hôtel Max Hallet 168
 Hôtel Métropole 121
 Hôtel Saint-Gilles 160
 Hôtel Solvay 167
 Hôtel Tassel 165
 Hôtel van Eetvelde 179
- I**
- Îlot sacré (Święta
 Wyspa) 103
 Ixelles, Muzeum 172
 Ixelles, stawy 171
- J**
- Jan Bez Trwogi 30
 Jan II 27
 Jan IV 30
 Japońska, Wieża 186
 Jardin du Roi
 (Ogród Króla) 168
 Jeanneke Pis 104
 Joanna Brabancka 28
 Joseph et Anne 98
 Józef II 38
- K**
- kaplica Marii
 Magdaleny 107
 Karol V Habsburg 34
 Karol Zuchwały 30
 katedra św. św. Michała
 i Guduli 128
 Koekelberg 196
 kościół św. Idziego 159
 kościół św. Jana Baptisty
 Begarda 118
 kościół św. Mikołaja 100
 Królewskie Muzea Sztuki
 i Historii 183
 Królewskie Muzeum
 Armii i Historii
 Wojskowości 184
- L**
- L'abbaye La Cambre
 (opactwo La
 Cambre) 169
 L'Âne 99
 L'Ange 99
 L'Arbre d'Or 97
 L'église royale Sainte-
 Marie (królewski
 kościół św. Maryi) 127
 L'Étoile 97
 Leopold I 54
 Leopold II 38, 56

Leopold III 58
 Leuven 198
 Louve, La 96
 Ludwik Flandryjski 28

M

Maison Dandoy 99
 Maison de la Radio 172
 Maison des Chats
 (Dom Kotów) 122
 Maison des Ducs
 de Brabant 98
 Maison du Roi 88, 93
 Manneken Pis 111
 Marchand d'or, Le 99
 Mechelen 198
 Mini Europa 192
 Monnaie, La 120
 Mont Thabor, Le 98
 Musée de la Ville
 de Bruxelles 94
 Musée du Costume et de la
 Dentelle (Muzeum
 Kostiumu i Koronki)
 108
 Musée Horta 163
 Musées Royaux des Beaux
 Arts (Królewskie
 Muzea Sztuk Pięknych)
 142
 Muzeum Browarnictwa 97
 Muzeum Charliera 133
 Muzeum Instrumentów
 Muzycznych 138
 Muzeum Komiksu 125
 Muzeum Nauk
 Przyrodniczych 178
 Muzeum Wiertza 178

N

Notre-Dame aux Riches-
 Claires 114
 Notre-Dame de la Chapelle
 153
 Notre-Dame de la
 Délivrance 132

Notre-Dame du Finistère
 123
 Notre-Dame du Sablon 150

P

Pajottenland 198
 Palais de Justice 152
 Palais de la Nation 133
 Palais des Académies 148
 Palais du Charles
 de Lorraine 137
 Palais du Coudenberg 141
 Palais et Parc d'Egmont 149
 Palais Royal (Pałac
 Królewski) 145
 Paon, Le 99
 Parc de Bruxelles (Park
 Brukselski) 147
 Parc de Forest 161
 Parc du Petit Sablon 149
 Parc Léopold 177
 Parlement Europejski 176
 Passage du Nord
 (Pasaż Północny) 122
 Pięćdziesięciolecia, Park
 181
 Pigeon, Le 99
 Place d'Espagne 107
 Place de Brouckère
 (plac Brouckère'a) 121
 Place de l'Agora 106
 Place de l'Albertine
 et Mont des 136
 Place des Martyrs (plac
 Męczenników) 123
 Place du Grand Sablon 151
 Place du Jeu de Balle 154
 Place du Luxembourg 174
 Place Fernand Cocq 173
 Place Royale (plac
 Królewski) 139
 Place Sainte-Cathérine
 (plac św. Katarzyny) 115
 Porte de Hal 156
 Prison de Saint-Gilles 162

R

Renard, Le 97
 Roi d'Espagne 95
 Rose, La 98
 Rouppe, Nicolas Jean 40
 Rue des Bouchers 104

S

Sac, Le 96
 Sainte-Barbe 99
 Sainte-Cathérine
 de Bruxelles (kościół
 św. Katarzyny) 115
 Saint-Géry 26, 112
 Saint-Jacques sur
 Coudenberg
 (kościół św. Jakuba) 140
 Schaerbeek 24
 Schumana, Rondo 180
 Szklarnie Królewskie 188

T

Tentation, La 119
 Tervuren 197
 Théâtre National 122
 Toone VIII 105
 Tour Noire (Czarna Wieża)
 116

U

Uccle 24

W

Waterloo 198
 Wilhelm I 39
 Wilhelm Orański 36

Z

Zinneke Pis 115

MIASTA MARZEŃ

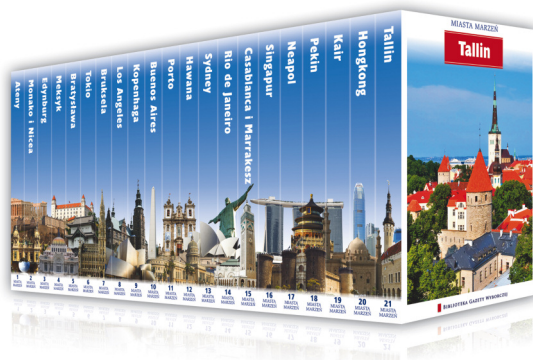
Bruksela

Miasta Marzeń: 21 wyjątkowych zakątków świata • Dzieje, zabytki, ludzie
• Legendy, tradycje, osobliwości • Lokalne specjały, sprawdzone trasy,
praktyczne rady • 21 niezwykłych podróży z pewnym przewodnikiem.

W serii między innymi:

**Los Angeles, Kopenhaga, Buenos Aires,
Porto, Hawana, Sydney**

Patroni medialni:

gazeta
WYBORCZA.PL

Gazeta.pl

metro

złote przeboje

ISBN 978-83-61809-64-7

9 788361 809647

Cena książki 29,99 zł (w tym 5% VAT)

INDEKS 273619

Kolekcję lub brakujące tomy można zamówić na www.kulturalnysklep.pl lub pod numerem telefonu 801 130 000

Niedostępne w wersji demonstracyjnej.

Zapraszamy do zakupu

pełnej wersji książki

w serwisie

